

4. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. – 2-е изд., переб., доп. / Э.Ф. Зеер. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
5. Фрейд А. Психология “Я” и защитные механизмы; Пер. с англ. / А. Фрейд. – М.: Педагогика, 1993. – 144 с.

Current research is devoted to the urgent problem – the self-identity. In this article the problem of psychological analysis of self-identity proved its complexity and ambiguity of interpretations, the essence and structure of self-identity, demonstrates the value of its formation, the development of personality. A comparison of the results of the theoretical studies and foreign scholars are in this issue.

Keywords: self-identity, self, personal and professional self-identity.

Отримано: 18.02.2011

УДК 159.9

І.С. Булах

Історичний екскурс за логікою етапів становлення консультативної психології

На основі узагальнення історичного досвіду етапів становлення медичної та немедичної психотерапії виокремлюється чіткий простір консультативної психології як нової, автономної від попередніх, галузі психологічних знань, що націлена на професійну підготовку психолога-консультанта.

Ключові слова: психотерапія, психологічне консультування, консультативна психологія, психотерапевт-консультант, психолог-консультант.

На основе обобщения исторического опыта этапов становления медицинской и немедицинской психотерапии выделяется четкое пространство консультативной психологии как новой, автономной от предыдущих, отрасли психологических знаний, нацеленной на профессиональную подготовку психолога-консультанта.

Ключевые слова: психотерапия, психологическое консультирование, консультативная психология, психотерапевт-консультант, психолог-консультант.

На початку XXI ст. консультативна психологія набирає обертів у своєму розвитку і викристалізовується у самостійну галузь знань, стаючи в один ряд з такими визнаними науками, як медична психологія, психіатрія, психотерапія. Загальною метою всіх цих галузей знань є надання професійної допомоги людині. Звичайно, що предмет і цілі, які є специфічними для кожної науки, не збігаються. Проте кожна з них змотивована на підтримку фізичного чи психологічного здоров'я особистості, у якої виникають проблеми.

Становлення психологічної професії розпочалося ще в античний період у загальній системі розвитку філософських та гуманітарних наук. Теоретичний аналіз появи запитів на професію психолога, який був здійснений Є.О. Клімовим, показав, що, як до нашої ери, так і весь наступний період нової ери, причому до кінця XVII ст., у будь-якому суспільстві існували люди як носії власне психологічних послуг: гадалки, знахарі, віщунки, шамани, провісники та ін. Всі вони були затребувані членами суспільства, оскільки люди завжди бажають прогнозування, роз'яснення, толкування чогось важливого або виходу зі складних ситуацій в їхньому повсякденному житті. Інформування, поради, навчання, прямий чи непрямий вплив, переадаптування, розвиток – це ті форми допомоги, серед яких первісно зароджувалися *елементи психологічної підтримки*, зокрема, й психотерапевтичний вплив і психологічне консультування. Хоча такі послуги й були необхідними для людей, все ж у певні історичні періоди (період існування інквізиції з XIII до XVII ст.) вони були заборонені та мали ореол таїни, а особи, які вміли передбачати, змінювати “долю”, віщувати сприймалися як володарі сакральних знань, що мають незвичні здібності. Інквізиція досить часто їх страчувала, а люди їх одночасно і боялися, і розраховували на їх підтримку.

Багато віків лише релігійна (сповідь), медична (лікування) та педагогічна (навчання, просвіта, виховання) практики були відкритими формами діяльності, через які безпосередньо здійснювалась психологічна допомога людині. І лише в середині XIX ст., коли німецький психолог В. Вундт відкрив першу експериментальну лабораторію психології і висунув концепцію “аналітичної інтроспекції”, виникла можливість відокремлення психології від філософії, що з часом визначило статус першої як самостійної науки. Водночас система практичних методів і прийомів, спрямованих на установлення адаптивної рівноваги, набуття людиною душевного комфорту, позбавлення психологічних проблем, залишалась у межах медицини, зокрема психіатрії.

Визначаючи місце консультативної психології в системі терапевтичних знань, М.А. Гуліна показала, що психіатри спочатку обмежувалися лише досягненням лікувального ефекту, не беручи до уваги *психологічний зміст проблеми пацієнта*. Проте вже на початку ХІХ ст. почала формуватися *психотерапія*, яка прагнула пояснити певні *психологічні механізми впливу на людину* (наприклад, вплив гіпнозу) та розширювала сферу їх застосування. Саме використання суто психологічних методів у взаємодіях з пацієнтом стало новою шаблоною щодо лікування психологічних проблем, і психотерапія почала претендувати на самостійний статус у медицині. Підставою для самостійності психотерапії стало ще й виявлення психогенного характеру ряду захворювань людини, дослідження зв'язків між тілесними та душевними явищами і накопичення арсеналу психологічних методів і прийомів впливу на людину [2].

О.Є. Сапогова відзначає, що саме поява *немедичної психотерапії* стала поштовхом до формування перших психотерапевтичних і психологічних шкіл, зокрема психоаналізу. Представники психоаналітичного напрямку (З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, К.Г. Юнг та ін.) виявили, що психологічні чинники (неусвідомлені комплекси, невирішені конфлікти, витіснені потяги тощо) багатьох захворювань досить часто знаходяться за межами медицини і вони не можуть бути нівельовані суто медичними засобами. Психоаналітики довели, що подібні психологічні явища непатологічні, а притаманні певною мірою всім людям. Застосування методів психоаналізу значно розширило предмет психотерапії, пов'язавши цю галузь з галуззю міжособистісних взаємодій, індивідуально-типологічними відмінностями людини, її індивідуальним досвідом, морально-етичними ситуаціями та ін. На цій основі для психотерапії почали відкриватися нові горизонти, і спеціалісти були налаштовані у взаємодіях з клієнтом не лише на лікування його хвороби, але й на вирішення психологічних проблем у його життєвому та особистісному просторі [4].

На зазначеній основі виникла парадоксальна ситуація паралельного існування двох психотерапій: *медичної* (клінічно орієнтованої), функції якої вирішували спеціалісти з медичною освітою, і *психологічної* (особистісно орієнтованої), функціональні обов'язки надання допомоги людині за якою покладали на себе професіональні психологи. Така ситуація до цього часу викликає дискусії про те, чи може психолог займатися психотерапією, чи є психотерапія сферою медицини, чи психології, де і як необхідно готувати психологів-консультантів та психотерапевтів-консуль-

тантів, чи необхідна медична освіта для вказаної категорії консультантів.

Наступним етапом розвитку консультативної психології стало формування наукових позицій вчених (в основному представників гуманістичної психології), які визначили *відмову психологів від концепції хвороби* взагалі. Як відомо, в середині минулого століття під впливом ідей клієнт-центрированої психотерапії К. Роджерсом термін “пацієнт” був замінений на значно нейтральніший термін “клієнт”. У цей же період В. Франкл запропонував не боротися з душевними стражданнями, а шукати й набувати змісту страждання. Треба вказати, що подібну позицію на той час мав і С.Л. Рубінштейн, який відзначав, що у стражданні – ядро особистості, через його осягнення вона формується; страждання як іспит, “експеримент” для виявлення методом заперечення цінності особистості; одночасно страждання є фактом визначення особистості – така його роль у долі людини. В цьому стислому висловлюванні сутність особистості, безперечно, пов’язана з емоційними переживаннями, а саме з пошуком їх змісту та оволодіння ними. Трохи пізніше, в 60-70-ті рр., Н. Пезешкіан у межах розробленої самим позитивної психотерапії почав розглядати хворобу як позитивний феномен. Позитивна психотерапія була спрямована не на усунення певних порушень (конфліктів, розладів, проблем), а на виявлення й мобілізацію існуючих у клієнта здібностей та ресурсів, на розкриття його потенціалу самопомоги. З позиції цієї психотерапії дійсними і реальними у людини є не лише конфлікти, розлади, хвороби, але й здібності до подолання, самоцілення та зростання [3].

Надалі вже у 90-х роках Р. Дальке доводить, що хвороба людини виявляє її основне життєве завдання, від виконання якого вона ухиляється. Вчений намагається знайти зв’язок між симптоматикою хвороб і їх психологічними чинниками на особистісному рівні. Крок за кроком акценти почали зміщатися від лікування патологій на випадки непатологічних особистісних відхилень, соціальної адаптації, поведінкових порушень, емоційних проблем клієнтів.

Як вже відзначалося, змістове відокремлення консультативної психології в самостійну галузь науки і практики розпочалось у 50-х роках ХХ ст. в США. У другій половині цього ж століття виокремлюється чотири тенденції в розвитку психотерапії та психологічного консультування, а саме:

а) змінюється ставлення психотерапевта до симптоматики клієнта – він не тільки прагне позбавити клієнта від страждань

шляхом використання прийомів, які спрямовані на нівелювання симптомів, але й прагне розпізнати зміст симптомів (наприклад, метод йоготерапії, метод імерсії);

б) домінує заохочення власної активності клієнта;

в) з'являється нова рольова позиція у консультанта, на засадах якої він прагне до "рівності" психологічних позицій з клієнтом, уникає авторитарності, не прагне явно демонструвати компетентність, має стремління бути партнером у процесі життєтворення (Л. Бінсвангер);

г) змінюються внутрішньотерапевтичні відносини, оскільки відбувається "розмивання" границь між психологічними й психотерапевтичними школами, з'являються еkleктичні підходи.

Накреслені вище тенденції більшою мірою почали привертати увагу клієнтів, ніж моделі клінічно орієнтованого характеру. І вже наприкінці 70-х років минулого століття в повсякденному культурному просторі американського та європейського суспільств досить важливою фігурою у сфері як соціальних, так і психологічних послуг стає консультант.

У 80-х – 90-х р.р. з'являються різноманітні теорії та концепції, а також узагальнені моделі консультування, що підсилюють не лише роль клієнта у взаємодії, але й пропонують нові пояснення (наприклад, позитивна інтерпретація за Н. Пезешкіаном) психологічних проблем клієнта. Спостерігається інтенсифікація в розвитку наукової літератури з питань консультативної теорії і практики, узагальнюються й систематизуються моделі консультативної діяльності, з'являються перші підручники з консультування, проводяться наукові конференції, викристалізуються найбільш важливі школи консультування і психотерапії (психоаналітичні, когнітивно-біхевіоральні, гуманістичні), створюються інтегративні теорії (психосинтез, трансактний аналіз, когнітивно-аналітична терапія), закріплюється термінологія професійного дискурсу спеціалістів у межах консультативної психології.

Досягнення російської та вітчизняної науки у сфері консультативної діяльності до сьогодні залишаються досить скромними. Як відмічає О.Є. Сапогова, таке "відставання" зумовлено багатьма причинами, серед яких треба вказати такі:

1) матеріалістично орієнтована психологія витіснила ідеї впливу на свідомість, безсвідоме та аналіз семантики внутрішнього світу людини;

2) на початку і в середині ХХ ст. в СРСР були досить сильними традиції медичної психотерапії (В.М. Бехтерев, С.С. Корсаков), яка перебувала в компетенції тільки лікарів;

3) практична психологія, яка виокремилася у 20-х – 30-х р.р. цього ж століття, реалізувала методи психодіагностики, корекції, терапії і консультування, однак була заборонена загальновідомою постановою в 1936 р.;

4) державна ідеологія була орієнтована на побудову “єдиної спільноти – радянського народу” і практично ігнорувала неповторність, унікальність кожної окремої особистості. Неувага до окремої особистості, до приватного життя людини не створила підґрунтя для культурного ставлення до неї, не мотивувала запитів на консультативну допомогу, що призвело до відкидання людиною можливості мати психологічні проблеми, тим більше вирішувати їх за допомогою спеціаліста [4].

Ситуація почала змінюватися в країнах СНГ наприкінці 80-х – 90-х р.р. ХХ ст. Це було пов’язано з розповсюдженням зарубіжного досвіду з питань психодіагностики, психотерапії та консультування. В цей період з’являються наукові праці (Г.С. Абрамова, Ю.Е. Альошина, Г.В. Бурменська, О.А. Карабанова, О.Г. Лідерс, В.Ю. Меновщиков, Т.О. Флоренська, О.В. Хухлаєва та ін.), присвячені психологічному консультуванню, що були зорієнтовані на вітчизняного консультанта і вітчизняного клієнта.

Наприкінці 90-х років ХХ ст. у російській та українській психології склалася ситуація, за якою можна виокремити два простори професіонального становлення спеціаліста-психолога:

а) практична психологія як прикладна галузь, точніше професіональна діяльність, яка пов’язана із застосуванням психологічних знань до різних сфер людської діяльності та життєтворення, там, де вони є запитаними;

б) психологічна практика як безпосередня допомога чи підтримка людини в процесі вирішення нею складних проблемних ситуацій, які з’являються в контексті її соціального чи особистісного життєіснування.

У першому просторі професіонального становлення спеціаліста-психолога він діє за замовленням певних інституцій, соціальних сфер, конкретних відомств і т. п. В цьому випадку психолог має структурувати власну професіональну діяльність (шкільний психолог, сімейний психолог-консультант, психолог-консультант у сфері бізнесу, політичний психолог, соціальний психолог тощо) у відповідності з уставом, законами і правилами того соціального замовника, який спрямований на його психологічні послуги. Однак, як показав аналіз професіональної діяльності спеціалістів-психологів (консультантів, соціальних психологів, психотерапевтів та ін.), який здійснили в науці вчені (М.Р. Бітянова, С.В. Вась-

ківська, І.В. Дубровіна, В.Е. Пахальян, Т.М. Титаренко та ін.), що є засновниками організації та проведення психологічної допомоги (консультування, корекції, профілактики, психотерапії), в цьому просторі існує багато суперечностей і поки що не вирішених питань. Наприклад, М.Р. Бітянова, аналізуючи труднощі взаємодій шкільного психолога та інших педагогів загальноосвітніх шкіл, показала, що запровадження діяльності у шкільних умовах спеціаліста-психолога, орієнтованого на вільний особистісний розвиток дитини чи дорослого, первісно було поставлено в об'єктивне протиріччя до цілей і завдань загальноосвітньої виховної системи, яка націлена на втілення морально-етичних суспільних зразків, по суті у протиріччя з тими, хто має реалізувати ці завдання у навчально-виховному просторі різного роду освітніх закладів. Невеликий історичний екскурс виявив проблеми і в інших сферах взаємодій психолога з оточуючими. Зокрема, І.В. Дубровіна, проаналізувавши професійну діяльність психологів-консультантів у різних сферах діяльності, виявила недоліки в підготовці цих професіоналів, у котрих були домінуючими такі властивості, як “низький рівень культурної продуктивності”, “професійний снобізм” та “нездатність емпатійно розуміти, приймати і визнавати особистість”.

У другому просторі професійного ставлення спеціаліста-психолога він самостійно формулює мету, завдання та відшліфовує цінності своєї професійної діяльності, реалізуючи їх у професійних взаємодіях, і несе відповідальність за ефективність своєї роботи. Ф.Є. Василюк відмічає, що за таких умов змінюється ставлення психолога до людей, яким він надає послуги, до самого себе та до спеціалістів іншого профілю, і, головне, піднімається на значно вищий рівень, стиль і тип його професійного бачення клієнта та реальності.

Це одна проблема, що визначається в історичному розрізі кінця минулого століття, якої торкаються в своїх роботах О.Г. Вельська, О.Ф. Бондаренко, С.В. Васьківська, І.В. Дубровіна, В.Е. Пахальян, це проблема популяризації для багатьох верств населення психологічних знань. На жаль, наявність психологічних знань, які сьогодні є у багатьох, – це ще не психологічна культура. За позицією зазначених психологів, психологічна культура – це психологічні знання, які “запліднені” загальнолюдськими гуманістичними цінностями. Сьогодні в суспільстві, у запитях клієнтів більше затребувані психологічні знання, а не культура. Це створює благоприємне підґрунтя для різнобічних маніпуляцій свідомістю людей. Великої популярності також набули методики,

техніки, тести та тренінги, які спрямовані на управління людським мисленням та поведінкою, що за своєю сутністю не відповідає істинним, гуманним цілям професії психолога.

Треба вказати, що, враховуючи всі проблеми, які існували в межах надання психологічної допомоги людині, психологи крок за кроком просувалися до нових звершень у цій галузі знань.

Підґрунтям до кристалізації консультативної психології в російській психології стали наукові посібники, монографії, статті таких психологів, як Г.С. Абрамова, Ю.Є. Альошина, О.М. Лисенко, В.Ю. Меновщиков, Т.О. Молодиченко, В.Е. Пахальян, О.В. Хухлаєва та ін. Ці психологи вирішували питання про сутність, місце і роль психологічного консультування як одного з видів психологічної допомоги. Ними виокремлювалися принципи, правила, методи, техніки психологічного консультування, визначалися обов'язки психолога-консультанта, його взаємодії зі спеціалістами суміжних професій, накреслювалася структура психологічного консультування, його процедури, визначилися особливості психодіагностики в консультативному процесі, обґрунтовувалися психотерапевтичні напрями, які можуть застосовуватися у психологічному консультуванні та ін.

Важливою подією стала перша робота з терапевтичної і консультативної психології М.А. Гуліної, що вийшла в світ на початку нового століття, яка надала російським психологам цінну можливість знайомства з новою галуззю психологічних знань – консультативною психологією. В посібнику на рівні порівняльного аналізу проводяться паралелі між такими суміжними науками, як психотерапія і консультативна психологія. Для останньої основною формою діяльності спеціаліста та надання ним психологічної допомоги людям визначено психологічне консультування.

Консультування розглядається як процес, що актуалізує за допомогою “впливів” та “взаємодій” консультанта з клієнтом необхідні **особистісні зміни** і зростання *одного і другого*. Автор детально зупиняється на трьох основних підходах у психотерапії та консультативній психології: психодинамічному, когнітивно-біхевіоріальному та гуманістичному. Вчена стверджує ідею необхідності усвідомлення консультантом тієї психологічної парадигми, в межах якої він здійснює допомогу, а також вона поділяє думку М. Херберта, що *консультування – це “допомога людям в їх допомозі самим собі”*. Взагалі, підкреслюється, що консультування – це процес, в якому особистість досягає більш високого рівня особистісної компетентності, що спрямований на те, щоб *навчити людей приймати мудрі рішення*, а не навчати їх

приймати рішення мудро. Саме таким чином психолог-консультант може сприяти дійсному самопідсиленню (використанню власних внутрішніх потенціалів) клієнта. Вчена окреслює завдання внутрішню нової професійної галузі – консультативної психології, яка зможе існувати при умові створення таких відносин в системі “консультант-клієнт”, у межах яких поняття “психологічна близькість”, “любов”, “довіра” виключатимуть взаємозалежність, пристрасність, неприйняття та акумулюватимуть у собі як повагу до клієнта, так і повагу до людей в цілому [2].

Цінним став навчальний посібник Л.Б. Шнейдер, який вийшов у середині першого десятиліття нового століття, де автор презентує основи консультативної психології. Вчена розглядає консультування як вид психологічної допомоги людині в ситуаціях життєвих труднощів, визначає універсальні складові цього процесу, основні завдання, форми та моделі; зупиняється на принципах, типах і рівнях консультування. Головна мета, яку реалізує Л.Б.Шнейдер, це створення умов майбутнім психологам-консультантам для вироблення свого професійного стилю, усвідомлення своїх можливостей у процесі консультування, розуміння власного професійного “Я”, прийняття себе у професії, зрештою, управління своїм професійним розвитком на засадах консультативної психології [6].

Наприкінці першого десятиліття виходить навчальний посібник О.Є. Сапогової з професійно-спеціалізованої дисципліни “Консультативна психологія” для підготовки психологів-консультантів. Вчена, узагальнивши досвід своїх попередників, визначила чіткі лінії презентації наукових знань за цією галуззю, а саме: історія розвитку консультативної психології, її предмет, цілі і зміст; професіоналізм консультанта; запити, проблеми, завдання та принципи психологічного консультування; обґрунтувала етапи, техніки, прийоми та форми консультування. Узагальнення викладацького досвіду допомогло автору в систематизованому вигляді презентувати сучасні уявлення про теорію і практику консультування, визначити базисні моделі практики консультування, виокремити його спеціальні проблеми; запропонувати стійку систему категорій і понять практичної взаємодії консультанта і клієнта; створити загальні уявлення про процес консультування, визначити основні проблеми самих консультантів та сфокусувати увагу на їх професійних якостях, навичках, цінностях; розкрити специфіку та позиції учасників консультативної взаємодії. Отже, в умовах переходу вищої школи на роботу відповідно з освітніх стандартів сучасного покоління, зазначене навчальне

видання дозволить здійснювати підготовку психологів-консультантів згідно з компетенціями освіти ХХІ ст.

Українські психологи мають власну історію щодо закладання першооснов, становлення та шляху пізнання нової галузі психологічних знань консультативної психології. У середині 90-х років ХХ ст. П.П. Горностай та С.В. Васьківська створили перший для України посібник з психологічного консультування. Як зізнається С.В. Васьківська, “працювати доводилось майже наосліп”, оскільки не було відповідної літератури, невеликим ще був досвід консультативної діяльності. На думку вище зазначених авторів, перших двох навчальних посібників (теоретичного та практичного спрямування), які й досі “не втратили свого обличчя”, вони є затребуваними по сей день, і в них “склалася публічна доля”. З моменту дебюту пройшло вже 16 років і ситуація підготовки та видання наукових праць зазнала певних змін. Згодом С.В. Васьківська, узагальнивши майже десятирічний досвід власної наукової та викладацької діяльності, в 2004 і 2005 роках підготувала до видання два нових, доповнених і логічно відпрацьованих посібники, які присвячені питанням специфіки консультативної психології. Вчена розкриває секрети індивідуального консультування, здійснює детальну аргументацію сутності психологічного консультування, його філософії, теоретичних засад, механізмів, моделей та етичних аспектів консультативної допомоги. На увагу заслуговують, по-перше, організаційні аспекти консультативної взаємодії (структура, хронотоп, термінологічна “кухня”, первинна діагностика та ін.), по-друге, технологія консультативної взаємодії (налагодження ефективного контакту, психотерапевтичні навички ведення консультативного інтерв'ю, техніки відображення значень), по-третє, це засоби особистісної презентації та засоби впливу на клієнта. Основою для професіонального навчання майбутніх психологів-консультантів став запропонований П.П. Горностаєм і С.В. Васьківською проблемно-орієнтований підхід, який базується на положенні, що всебічний аналіз психологічних проблем клієнта є найважливішою домінантою для пошуку шляхів їх вирішення та подолання його психологічних труднощів. Позитивним для безпосередньої практичної діяльності консультантів став метод проблемного аналізу, який за позицією вчених базується на передбаченні, що кожна психологічна проблема має свій генезис, що обумовлюється як невизначеністю, спонтанністю, так і детермінантами, які відповідають певним закономірностям і чинникам. Виявлення останніх, пошук засобів подолання спричинених ними психогенних впливів і є найважли-

вішою умовою ефективного вирішення психологічної проблеми клієнта. Оптимістичними є прогнози С.В. Васьківської щодо виокремлення консультативної психології з надр психотерапії та надання їй статусу самостійної галузі психологічних знань. При цьому вчена наголошує на тому, що серед трьох основних цілей психологічного консультування – допомога оточуючим в їхньому самопідсиленні, особистісний розвиток самого консультанта та створення здорового, благополучного життєвого простору для повноцінного функціонування особистості клієнта – найактуальнішою залишається ціль особистісного зростання консультанта як гаранта, розширення базису для становлення у суспільстві нових ціннісних ставлень людей до життя. Саме психолог-консультант найбільшою мірою наближений до пересічних людей, і, маючи високий усвідомлений ціннісний потенціал, зможе “м’яко” і конструктивно вести інших до самозвершень [1].

Значного поштовху в розробці питань психологічного консультування українським вченим (О.А. Ліщинська, 1997; О.О. Осадько, 1997; О.Ф. Бондаренко, 1998; Н.І. Пов’якель, 1998; З.Г. Кісарчук, 2001; Т.М. Титаренко, 2004, 2007; О.Г. Хомич, 2005; Р.М. Ткач, 2005; В.В. Рибалка, 2005; І.М. Цимбалюк, 2005; С.В. Васьківська, 2007, 2008, 2010) надали перші, вище виценазвані роботи П.П. Горностая та С.В. Васьківської. У подальшому і в другій половині 90-х років ХХ ст., і все наступне десятиліття ХХІ ст. були пов’язані з появою наукових публікацій у вигляді монографій, навчальних посібників, кандидатських дисертацій, наукових статей, методичних нарисів, що були присвячені проблемам специфіки, змісту, сутності, визначенню методичних засад, обґрунтуванню принципів і правил взаємодій, використанню концептуальних моделей в процесі психологічного консультування.

В сучасній українській консультативній психології поки що не існує єдиного погляду на сутність, місце і роль консультування як найважливішого виду психологічної допомоги людині. Вчені для визначення специфіки психологічного консультування використовують прийом порівняння цього процесу з психотерапією. Простежується, що психологічне консультування розглядається і як процес, і як вид психологічної допомоги, і як репертуар психологічних впливів. При вирішенні проблем консультативної психології виявляється, що питання принципів і правил консультування виокремлюють не всі автори посібників, крім того існує різне розуміння та виділення вихідних положень консультування. Наприклад, О.Ф. Бондаренко до переліку основних принципів консультування відносить наступні: активність, відповідальність,

системність, діалогічний характер взаємодії, зворотний зв'язок, активізація гуманістичних цінностей та ін. Тоді як Т.М. Титаренко обґрунтовує принципи добровільності, безоцінного ставлення до клієнта, конфіденційності, професійної вмотивованості, утримання необхідної дистанції та відмови від порад і рецептів [1, 5].

Аналіз консультативної діяльності, що відображений у розмаїтті посібників, статей, популярних видань, показує, що одним з важливих моментів, який забезпечує ефективність консультативної роботи є організаційна складова консультативної взаємодії психолога і клієнта. До неї вчені відносять формальні та процесуальні компоненти. До формальних належить нормативно-правовий базис, а до процесуальних – структурна організація процесу консультування.

На жаль, сьогодні ще не існує чіткої нормативно-правової бази, яка б слугувала основою як для професійної підготовки психолога-консультанта у вищих навчальних закладах, так і для організації процесу їх консультування в межах виробничої практики, а також широкомасштабної організації консультативної діяльності для людей суспільства взагалі. Хоча існують певні загальні підстави підготовки та організації консультативного процесу, що відображено в різних законах, конвенціях, нормативних державних актах, положеннях, наказах Міністерства освіти України та інших документах (“Загальна декларація прав людини”, “Конвенція прав дитини”, “Конституція України”, “Закон про освіту” тощо).

На сучасному етапі ще однією проблемою для консультативної психології є питання структури консультативного процесу. У більшості робіт вчених відсутні єдина позиція відносно цього питання. Одні розглядають структуру консультування в контексті аналізу власне процесу, виділяючи в ньому певну послідовність, алгоритм проведення, рух до мети. Інші визначають її як “технічні етапи”. Ще інші визначають структуру консультування як “еклектичну модель” стадіальності процесу.

Отже, історичний еккурс, який було здійснено не лише в контексті появи в той чи інший час наукових робіт, що стали підґрунтям для становлення консультативної психології, але й в логічне змістове наповнення цих робіт, уможливило зняття розбіжності в наукових поглядах вчених, дозволяє узагальнити й уніфікувати, врахувати позитивні досягнення зарубіжних і вітчизняних спеціалістів з проблеми консультування та спроектувати нові завдання для професійної підготовки психологів-консультантів.

Список використаних джерел

1. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: навч. пос. / С.В. Васьківська. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
2. Гулина М.А. Терапевтическая и консультативная психология / М.А. Гулина. – СПб.: Речь, 2001. – 352 с.
3. Пахальян В.Э. Психологическое консультирование: учебное пособие / В.Э. Пахальян. – СПб.: Лидер, 2006. – 256 с.
4. Сапогова Е.Е. Консультативная психология / Е.Е. Сапогова. – М.: Академия, 2008. – 352 с.
5. Титаренко Т.М. Життєві кризи: технологія консультування. Перша частина / Т.М. Титаренко. – К.: Главник, 2007. – 142 с.
6. Шнейдер Л.Б. Основы консультативной психологии / Л.Б. Шнейдер. – М.: Изд. Московского психолого-социального ин-та; Воронеж: Изд. НПО “МОДЭК”, 2005. – 352 с.

On the basis of historical experience stages of medical and non-medical psychotherapy vyokremlyuyetsya clear space consulting psychology as a new, autonomous from the first, the field of psychological knowledge, aimed at the professional training of the psychologist-consultant.

Key words: psychotherapy, counseling, consulting psychology, psychotherapist, counselor, psychologist and consultant.

Отримано: 3.03.2011

УДК 316.752.4

І.В. Ващенко, Л.В. Кондрацька

Фактори, що сприяють виникненню сімейних конфліктів

У статті висвітлено результати експериментального дослідження факторів, що сприяють виникненню сімейних конфліктів. Виявлено, що здебільшого сімейні конфлікти зумовлені наступними факторами: незадоволення потреби в значущості свого “Я”, неповага почуття гідності з боку партнера; погіршення матеріального стану сім’ї; неможливість нормально працювати; тривала відсутність житла; незадоволення потреби в позитивних емоціях; неадекватні ролі очікування;